О. И. Ускова.

КРАТКОЕ РУКОВОДСТВО КЪ РАЗВЕДЕНІЮ ГУСЕЙ.

Аqѵ̀зӄуа ра̀аʒара

аӄунага̀ іаазѵрк̆а̀ѐнѵ ізнѵ̀у.

In
575/5

Изданіе Управленія Кавказскаго учебнаго округа.

Перевелъ на абхазскій языкъ смотритель Лыхненскаго 2-кл. учил.
Н. С. Патейпа.

Ӄарҕ—Тифлисъ.
Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ.
1910.

Абхаз.
4-27.

О. И. Ускова.

КРАТКОЕ РУКОВОДСТВО
КЪ
РАЗВЕДЕНІЮ ГУСЕЙ.

Аqѵ̀зӄуа ра̀аʒара

аӄунага̀ іаазѵрк̆а̀ӗнѵ ізнѵ̀у.

1915 г.

Изданіе Управленія Кавказскаго учебнаго округа.

Перевелъ на абхазскій языкъ смотритель Лыхненскаго 2-кл. учил.
Н. С. Патейпа.

Инв. № 544.

Ӄарҕ—Тифлисъ.
Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ.
1910.

Печатано по распоряженію Попечителя Кавказскаго Учебнаго Округа.

Аԛ҃ӡ҇ӡуа рàаӡара.

Аԛ҃ӡ҇ӡуа ӣàрда іӂàру аҩнàҭ ԥсааӂуà ірҵлаԥ҂ӽаӡоуп. Урсҭ҃лан ӷарà-ӷарà губѐрніаӂуа рҽѐ҃ дàра ігуàрӂа дӯнҵ іахҵ҃раазҵуа ҵqоуп. Аԛ҃ӡ҇ӡуа зеѓ рàԥ҂ӽа ху зманҵ іhàрӂҵуа рӂòуп, нас рху; урӂ Урсҭ҃лан-мòу, агӏрӂ акрàлраӂуа рàҳ-ѓҵ ірӣӂòіт.

Аԛ҃ӡ҇ӡуа рàаӡара дàра уадàҩ аӂахҵ҃м, hарӷ дукѓ агòм. Аԛ҃ӡ҇ӡуа аhацкӏн анрòу уàhа фаҭ҃ҵ рӂахҵ҃м.

Аӡ҃ҵас, іà аз-ӷачҵ дàра ірзѐіӂуп аԛ҃ӡ҇ӡуа,—аҽ҃ҵку анҵ҃ш ӏцажнҵ, азҵ аннҵ ірҵмазарѓ ірҵхоіт.

Аԛ҃ӡ еӡ҇ӯнѓҵ азҵ-цӷа аҽ҃ҵ аҽàкуабараҭа іанҵqала цӯз-ѓҵ àлалом, ахуѓҵ àху дӯхараҭа іӂпанҵ іцӷанҵ іqалòіт. Аԛ҃ӡ҇ӡуа аханӯ азҵ-іас ӏqазар аhацкӏн ааразѓҵ іазѐіӂуп. Аԛ҃ӡ-уàц аhацкӏн іахлàӷущаз іàбҵлзоіт; àаԥҵн азҵ анхҵ҃ц-лаѓ іӷунаʃʃоіт аhацкӏнѓҵ аòіт.

Аӷ҃ҵԥ-ԥха рӂахзàм аԛ҃ӡ҇ӡуа; àԥхҵн аданѓҵ іԥ҂хоіт, àзҵн нанҵ҃рк інҵ҃цаҭоіт, àмала рцаԥсà ӂпàзароп.

Аԛ҃ӡ ӣàрда ннаԓуоіт; аԓарà іàгмхакуа 80 шҵкусà іаннаԓуà qалаҳѐіт; усqàк зхҵ҃цӡ аԛ҃ӡ àжла акразҵ іматахòм. Аԛ҃ӡ бзіаӂуа рхҵ҃хразҵ іанцаҭ҃ӯп зҵжлà бзіоу аԛ҃ӡ-арбаӷ 2-шҵкусѐі 3-шҵкусѐі іреihàм, àрцҵна 2 шҵкусà індҵркнҵ 8 шҵкусàнза зхҵ҃цуа. Ԛӡ-арбàӷк інҵqунагоіт 4—5 арцҵна; àрцҵнаӂуа раԓàзар, àрбаӷӷуаѓҵ урӂ рҵхԥ҂ҳазàр іàӷунагахара ҵqазароуп.

`Арбаӷӷуа àрцҵнаӂуа ршòіт, гӯԥла інҵqоіт. Гӯԥла рҽанҵршуа àжӷуа хазҵ, аҽ҃аӷаà хазҵ іеіцԓàзароп.

`Азҵн аԛ҃ӡ҇ӡуа фаҭ҃ҵс ірҵӷаҭу ахрҵ҃ху рӷуàӂуані акартòш ӂнì; ачѐі аӣӷурѐі мàчнҵ ірòуларoуп, ізбàн àкузар, іԥсҵ҃лоу àрцҵна акутàӷӷуа зеѓ шаqуахòіт.

Аqѵ̀зӄуа рѐіӄуӈара хеӌ̆хуа̀ма-мз (ìанвар) анӌ̆а̀мӄазоп; ӄфа̀ӄѵмз (февра̀лі) агѵ̀ламӄазѵ аӈара̀ іа̀лагоіт. Уба̀сqан а̀рбаӄ̆ ачѐі аӌ̆ӄурѐі рѵ̀ла дара акраҿаӈала̀зароп. `Арцѵна а̀ӈҺ бӄ̆ӄуа̀ алабѵ̀ӌ̆ӄуа аҿѵ̀ӈанакѵуа іана̀лага ег̆мѵрӈѵ̀куа іӈоіт, лаӈш ахѵ̀зароуп. Аӈара̀ зҿа̀ӄузкѵз аqѵ̀з акѵ̀цҺа ӄбаа̀ аӈгуа̀м іа̀ аҭа̀ агуӡа̀ра абжа̀ра ізӄо̀у іӄарт̆ат̆ѵ̀п. Акѵ̀цҺа аҿѵ̀ аqѵ̀з ахт̆ѵ̀лара агуа̀мӈхуазар, даҿа̀ кѵ̀цҺак хах̆ іахѡат̆ѵ̀п. Аqѵ̀з анӈала̀г̆ акутаӄ̆ хнаѡоіт. Аqѵ̀з аӈара̀ аӄахха̀ цӈх̆аӡа̀ іаха̀ш̆цѵлаз аӄѵ̀ӈ аҿѵ̀ аш̆ іаа̀дгѵ-лан іѡнашѵ̀лар шаӄахѵу оѡ̀ ідѵ̀ррат̆а іqаауа̀ іа̀лагоіт. Іаӈа̀з акута̀ӄ̆ ахѵ̀гара аӄахӡа̀м, іанаӈа̀з амш ахӈх̆аӡа̀р анӈат̆ѵ̀п.

Аqѵ̀з-арцѵна іҿо̀у 7—8 кутаӄ̆, іа̀жу 10—20 анаӈалаг̆ ахѵ̀лара іа̀ӄунакоіт: акѵ̀р аҿхнархѵ̀лоіт, іа̀ӈау а̀qqоіт, агѵ̀ӈ аҿѵ̀ ахѵ̀ а̀лнакукуаоіт, акута̀ӄ̆ӄуа а̀лахнаѡоіт.

Qѵзк 9—13 кута̀ӄ̆ іреіҺанѵ̀ іа̀ӈаӈат̆ѵм.

Аqѵ̀з анхѵ̀у есѵ̀-мша ш̆ежѵ̀мӄа̀нла ìхѵ̀ганѵ акраҿаӈала̀зароп; ӌ̆оукѵ̀ ҿнак ѡнт̆ѵ̀ іхѵ̀цоіт,—іхѵ̀ӈааіт, акута̀ӄ̆ӄуа ахуа̀ла іхнаѡа̀роп.

Аqѵ̀з 28—30 мшѵ̀ іхѵ̀уп. Оӌ̆ѵ̀ іхѵ̀ӈшазар ехѐіӈш а̀ӈшӄаӄуа акута̀ӄ̆ ӈҿнѵ̀ рӈѵ̀нӈа кѵ̀лѵргоіт.

Аqѵ̀з ìлнахѵз іара̀ іа̀цазар ѐіӄ̆уп. Уахѵ̀кѵі ҿна̀кѵі ра̀ш̆ӄах̆ акута̀ӄ̆ агу ӂӈанѵ̀, ача̀ а̀іӄуаӌ̆а еіларппнѵ̀, аҺацкìн ӈшӄа ххнѵ іа̀лаӈсанѵ ірѵ̀ӄазароп. Хѵ̀мш раш̆ӄах̆ акута̀ӄ̆ ацѵнхура̀с ахрѵ̀ӄ-ӄаш̆ а̀лазар qалòіт. Мчѵбӂѵ̀к аҿѵ̀ӡа аqѵ̀зхуч̆ӄуа̀ рхѵ̀ аш іӄуӈсанѵ̀ іро̀уларoп, а̀ш̆ӄкаара уада̀ѡмхарацѵ. Хѵмш ра̀ш̆ӄах̆ ахуч̆ӄуа̀ аӡѵ̀рӂт̆ ро̀ур qалòіт; уì азѵ̀Һан акранѵ̀рфуа зѵӈа̀ дѵ̀ум ака̀ла аӡѵ̀ рѵ̀мӈагѵлазароуп. Ран хазѵ̀ ача̀, аӌ̆ѵӄурѐі, аӡѵ̀ ішаӄахѵ̀у ѐіӈш іа̀мазароуп.

Мчѵбӂѵ̀к аҿѵ̀ӡа аqѵ̀з ахуч̆ӄуа̀ ша̀моу аѡнѵ̀ іѡна̀зааро п; ѵ̀сqан аѡнѵ̀ аҿѵ̀ анѵ̀щ аш̆а̀ц ша̀моу ірѵ̀мазароп; мчѵбӂѵ̀к а̀ш̆ӄах̆ іӈха̀разар аҺах̆ѵ̀ іо̀ӂзарг̆ qалòіт, аӄуа̀, аҺѵнӌ̆ѵ, іа ашо̀ура раӈанѵ̀ ìqамзар. Аqѵ̀з хуч̆ӄуа̀ Һамӄаqа лас-лас а̀фат̆ ро̀уларoп ìрласнѵ рҿѐібѵртарацѵ. 2 мчѵбӂа̀ анѵрхѵ̀-

ҵлаг̆ аqѵ̀з хуҵҕуà агìрҕ ірѵ̀цнѵ аʒах̆ѵ̀ іцàрг̆ѵ qалòіт, усqанг̆ѵ ҽнак 3—4-нт̆ ахрѵ̀ҕ-ҕаш̆, ахумашà, аһацкìн ххнѵ̀ іеілаҕсанѵ̀ іроулароп. Аqѵ̀з хуҵҕуà 4 мчѵбӂа анѵрхѵ̀цлаг̆ нахѵ̀с аҕ̆àр ҕѵ̀ҕрак іʒѵ̀ларчуа нас ішѡòуг̆ѵ ірѵ̀мазароп. ̀Усqан ш̆ежì хулҕазì рòуп àфат̆ анрѵ̀ҕат̆у, абӂааҕнѵ̀ аһацкìн рфòіт.

̀Аҕхѵн анʒѵ̀с аамҕòу, аqѵ̀зҕуа абаàраҕуа рах̆ іанһуà ідỳуг̆ѵ іхуҵуг̆ѵ іанчмазаѡхѵуà qалòіт, рѵ̀лах̆ еіҕунѵ̀, рхѵ̀ q̆уа, àфат̆ ргуàмҕхѵуа; уì зѵхq̆уà рҕѵ̀нҵа кубрѵ̀ хуҵҕуàк ҕàлоіт òуп; уі аqнѵ̀т̆ ш̆ежімҕàн іанҕѵ̀ҵуа аqѵ̀зҕуа рҕѵ̀нҵа àмҕах̆ азìфт знѵ̀-зѵнла іах̆ш̆лàзароп.

Аqѵ̀зҕуа àҕшҕаҕуа ірѵ̀моу дàра ірх̆чòіт, арбаҕ̆ езҕ̆ѵнг̆ѵ̀ агỳ-аҽанỳп, уі аqнѵ̀т̆ àҕшҕаҕуа àхш̆ала шàмаха ҕѵрхàга ірòуом.

Аqѵ̀зҕуа ргуàҕараг̆ дàра ібзìоуп, харà іанһуаг̆ѵ̀ ігеӂнѵ̀ аѡнѵ̀ іаòіт. Аqѵ̀з хуҵҕуà рху нагʒанѵ̀ іанаалàг̆ аḍах̆ѵ іҕх̆àрг̆ѵ àх̆ҕазѵ ег̆рѵ̀х̆ом; ахỳ ҕшҕа ахѵ̀нʒа рѵ̀ҕу аҕуà іаҵѵ̀х̆чазароп.

Амхѵ̀ анҕàргалалаг̆ аqѵ̀зҕуа амхѵ̀ ахҕѵ̀рхѵ̀з іҕàзар àфат̆ бзіанѵ ірòуоіт.

Аҵàаҕуа qалуа іанàлагалаг̆ аqѵ̀зҕуа чàхнѵ ірш̆оіт. Ахỳ анахѵ̀рхѵуа ìҕшҕау хазѵ̀ іqарҵоіт, ҕштѵ̀лаг̆ іеілѵргат̆уп. Аqѵ̀з àжѡаҕуа ахʒѵ̀ шрѵ̀моу іхц̆анѵ̀ хазѵ̀ ірҕеіòіт. Урст̆ѵ̀лан акàлҕах̆ аqѵ̀з іш̆ѵ̀у àамш̆ҕах̆ зѵҕсѵ̀ ҕòуг̆ѵ ҕхѵнрàк àла 2—3-нт̆ ідѵрккуòіт (маі, ііулі, сентіабрі мзѵ̀ рзѵ). Аqѵ̀з ахỳ анщ̆лàг̆ òуп арккурà анѵ̀qалуа; ахʒѵ̀ ѡàлхнѵ унаҕхѵ̀с іанàабӂаурҕуҕуалаг̆ аш̆à àлѵмҵуазар ахỳ щ̆уп, ірккỳзароп. Аqѵ̀з àӂѡаҕуа аілѵрш̆нѵ̀ агỳ ѡарханѵ̀ рш̆амхѵ̀ іаабӂàркоіт. Арккурà іàлагоіт àхуда аҽ̆ѵ̀т̆, нас ашҕà, àмгуа, ус аҵѵ̀ху аҽ̆ѵ̀ʒа. Ахѵ̀, аqуàqуа, àжѡаҕуа, àвараҕуа, аҵѵ̀ху ус інрѵ̀ӂоіт. Ахỳ ахѵ̀ іаххòу àх̆оп іахàхѵуа, іх̆àршанѵ àкумкуа. Ахỳ іахѵ̀рхѵз кỳцһак іҕаҵанѵ̀ афрѵ̀на аҽ̆ѵ̀

ідѵрѡòіт саàҕк аҽѵ̀ʒа, нас аӑц̀а іҕаҵанѵ̀ іахцаакѵ̀рам ц̆ара̀ ìqазароп, мàмзар іҕхасҕахòіт, іqукòіт.

Аqѵ̀з хучҕуà àрбаҕ̆і àрцѵнеі рèілѵргара 7—8 мзѵ̀ рхѵ̀ҵаанʒа іуадаѡуп, дàра ірѵ̀ш̆цѵлоу уàнʒаг̆ іанèілікааугаг̆ іqоп; абрі òуп адѵ̀ргаһа àіҕаһара уадаѡуп, аоѡѵ̀ іхàла ігуèіҕароп.

Аqѵ̀з жлаҕуà рацòп; еһàрак інѵ̀qургѵуа арҕрòп:

Тулу̀з qѵ̀зҕуа. Аqуàqуа ахỳ аҕштѵ̀ хуахòіт, агу̀ҵ шкуàкоуп, аҕѵ̀нҵа іqаҕшу̀п, аш̆апҕуа ц̆ѵ̀qаҕш̆уп, àхуда к̆аҽ̆уп, іщпòп, àмгуа ашшà чаҕàра àманѵ ілҕѵ̀г̆алоп. Тулуз qѵ̀зҕуа дàра іду̀хоіт, рчàхраг̆ ласуп. ̀Інаʒау аqѵ̀з іàкапаноіт 20—37 фунт., ічахѵу 40 фунт.

Эдèм qѵ̀зҕуа шкуàкоп (аҕшҕаҕуа ахѵ̀нʒа хучу̀ іхòуп), àхуда ау̀п, àлаҕуа ҕрòуп. Арҕ тулу̀з qѵ̀зҕуа реіҵѵ̀ ркапàноіт 18—32 фунт. Рнѵ̀qугара рчàхра дàра імаріòуп, ахỳ дàра ібзіанѵ ірацанѵ̀ ірѵҕуҵоіт.

Кітàі qѵ̀зҕуа. Дѵ̀ргас ірѵ̀моу аìка аҕѵ̀ҕ аҽ̆ѵ̀ ікумпѵ̀лʒа акѵ̀ ìҕугѵлоіт, ахуда амшѵ̀нqѵз ат̆èіҕш іоу̀п, ц̆оукѵ̀ хуахѵòіт, аҕѵ̀нҵа ìҕугѵлоу ііҕуаҕ̆анѵ̀, аш̆апҕуаг̆ѵ̀ ііҕуаҕ̆анѵ̀, ц̆оукг̆ѵ̀ шкуàкуахоіт, аҕѵ̀нҵа іҕугѵ̀лоуг̆ѵ аш̆апҕуаг̆ѵ̀ іqаҕш̆нѵ̀. ̀Ахуаҕуа рацàк іду̀хом (14 фун. аqнѵ̀ʒа), àшкуакуаҕуа акѵ̀р іду̀хоіт; аqàҕц рòуоіт, рѵ̀мгуаг̆ѵ ҕѵ̀г̆алахоіт.

Халмагòр qѵ̀зҕуа кітàі аqѵ̀з шкуàкуаҕуа дàра ірèіҕшхоіт, àмала реіһà іҕàҕоуп. Іqалòіт ìшкуакуоу, іхòу, àхуа àшкуакуара àланѵ, аҕѵ̀нҵа ìҕугѵлоу іцѡàӂ-qаҕш̆уп. 20 фун. інреіһанг̆ѵ̀ іàкапаноіт.

Ту̀ла àісѵѡ qѵ̀зҕуа іхуахòіт, анѵ̀щаҕш̆ ҕшрà аàрхоіт, рҕѵ̀нҵа к̆аҽ̆уп, іцѡàӂуп, іҕуҕоуп. Бзìа іҽ̆іòіт ахà рацàк ідухом: іqалòіт 15 фунт.

Арзамàс qѵ̀зӄуа тỳла аqѵ̀зӄуа дàра ірèіӈшхоіт, ахà ішкуàкуахоіт, рӈѵ̀нӡа агỳ гѵ̀лоуп. Акѵ̀ іàкапаноіт 15—20 фунт.

Алèнт qѵ̀зӄуа рѵхуӄуà рҺѵ-рҺнѵ̀ ірѵ̀ӄуп. Аӈшт хкӄуà аàрхоіт. Урӄ рѵ̀ӈшӡара àкумзар раӈàк ізматòу еґ̆ìqам: рлаӡарà мàчуп, àх̆ӄа рзѵ̀чҺаом, рхуґ̆ѵ̀ мачуп.

Аqѵ̀з жлаӄуà іàҺӈх̆аӡаз іеілàмгакуа іааӡàзар qалоіт. Аqѵ̀з жла бзìеі бàша àурѵс qѵ̀зі ірхѵ̀лцѵз абӂаѳàш̆а еҺаґ̆ѵ̀ іèіӄхоіт; ус ìqау акѵрґ̆ѵ̀ ідỳхоіт, àчҺара бзìахоіт, інхѵуà ізґ̆ѵ̀ дàра іӄ̆àрхоіт.

Страніца 4 аѐѵ̀ ìӈх̆аӡау аqѵз жлаӄуà оѳ̀ іòоіт „Россійское Общество С.-Х.-Птицеводства ала“ (Москвà, Театрàльнаи площадь).

Аqѵ̀з жлаӄуà шѵ̀цӄ̆ау Закавкàзіе аѐѵ̀ ранӡарà мак̆àна оѳ̀ іӈìмш̆ацт. Даѐà крàлраѐѵт̆ аqѵ̀з жлаӄуà ìqоу акѵ̀р рѵ̀лӡралаґ̆ ачҺарàлаґ̆ ірèіӄнѵ ірӈх̆аӡѵуа емден-qѵз шкуакуаӄуа роуп; тулуз qѵ̀зӄуа дàра іх̆амӄхòіт, іахш̆харӈỳ іàматаӡам; àурс qѵ̀зӄуа рqнѵ̀т̆ ірèіӄу холмòгор-qѵ̀зӄуеі, арзамасqѵ̀зӄуеі роуп.

Даѐà Һасàбла аqѵ̀зӄуа рхѵ̀хш̆а аш̆qуӄуà рѐѵ̀ ідѵрӈ̆q̆анѵ іанỳ еґ̆ѵ̀qам. Амеріка іqоуп уі àла арҺàрӄаӄуа інкубàтор àла шѵкусѵк жаба-жаба нѵзӄ̆ла акуатаӄуа аххѵрхуа; ỳсqан аппарàт аѐѵ̀ аӈсаҺарà акучàрӄуа анхѵрхѵуеіӈш акумкуа даѐакѵ̀ àла ìqазароуп; уі гуàӄазароп аqѵзӄуа рхѵ̀храан.

Аqѵ̀з ӈшӄаӄуа ран ѵqамкуа рàаӡара злауадàѳу ала даѐà Һасабк àла рхѵ̀хра раӈàк інѵ̀qургом.

Абхаз.
4-27